

Danmarks Stednavne 100 år

Jubilæumsskrift i anledning af hundredåret
for udgivelsen af bind 1: Samsøs Stednavne

Redigeret af Johnny Grandjean Gøgsig Jakobsen
under medvirken af Birgit Eggert

Museum Tusculanums Forlag
København 2022

Danmarks Stednavne 100 år

Navnestudier
udgivet af Arkiv for Navneforskning
Nr. 46

Danmarks Stednavne 100 år

Jubilæumsskrift i anledning af hundredåret
for udgivelsen af bind 1: Samsøs Stednavne

Navnestudier nr. 46

Udgivet af Arkiv for Navneforskning
Københavns Universitet

Redigeret af Johnny Grandjean Gøgsig Jakobsen
under medvirken af Birgit Eggert

Museum Tusculanums Forlag
København 2022

© 2022 Forfatterne og Arkiv for Navneforskning, Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Det Humanistiske Fakultet, Københavns Universitet.

Kopiering fra denne bog må kun finde sted på institutioner og virksomheder, der har indgået aftale med Copydan, og kun inden for de i aftalen nævnte rammer.

Grafisk tilrettelæggelse: Johnny Grandjean Gøgsig Jakobsen.

Alle artikler i bogen er fagfællebedømt.

Bogen er udgivet elektronisk hos Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab samt hos Museum Tusculanums Forlag.

ISBN: 978-87-635-4707-9

ISSN: 0470-5165

I kommission hos
Museum Tusculanums Forlag
Rådhusvej 19
2920 Charlottenlund
www.mtp.dk

Forsideillustration:

Udsnit af kort over Samsø (*Samos Baltica vulgo Samsöe*) tegnet af Diderich Christian Fester i 1763 og udgivet i Erich Pontoppidans *Den Danske Atlas* bind II fra 1764. Mens stednavne i selve tekstafsnittene af atlasset er excerperet og gengivet i *Danmarks Stednavne 1: Samsøs Stednavne*, så er navneformerne på atlassets tilknyttede Samsø-kort ikke medtaget i bindet. © Det Kgl. Bibliotek.

Indholdsfortegnelse

Forord	7
RIKKE STEENHOLT OLESEN	
Individ og kollektiv – At løfte <i>Danmarks Stednavne</i>	9
JOHNNY GRANDJEAN GØGSIG JAKOBSEN	
DS 1: <i>Samsøs Stednavne</i> – 100 år efter	31
BENT JØRGENSEN	
Huller i osten. Om mangler i <i>Samsøs Stednavne</i>	51
GILLIAN FELLOWS-JENSEN	
Onsbjerg on Samsø and Roseberry Topping in Yorkshire	59
BIRGIT EGGERT	
<i>Samsø</i> og andre navne på store jyske øer	69
LARS-JAKOB HARDING KÆLLERØD	
<i>Bødker, Klejs og Pedersen</i> . Om brugen af mellemnavne på Samsø i det 18. og 19. århundrede	79
MARTIN SEJER DANIELSEN	
Stedse og i over 20 år kendt under tilnavnet <i>Fabricius</i>	113
MICHAEL LERCHE NIELSEN	
<i>Kornmaaler</i> og andre samsiske efternavne	139
SUSANNE VOGT	
Iver Ellung (1757–1820) – geografisk-økonomisk landinspektør og antikvar. Mere end bare stednavne	153
BENTE HOLMBERG	
<i>Snekke</i> -navne nok engang	179
SOFIE LAURINE ALBRIS & ANDERS PIHL	
Bornholms førkristne landskab og bebyggelse. Nogle ekstralingvistiske perspektiver på <i>Danmarks Stednavne 10</i>	199
PEDER GAMMELTOFT	
Viden og vanvid – om stednavneværker i digital form	249
BIRGIT EGGERT	
<i>Danmarks Stednavne</i> – en bibliografi	261

Forord

I 1922 udkom første bind af værket *Danmarks Stednavne* med bindtitlen “Samsøs Stednavne”. I dag, ethundrede år senere, består værket af 27 bind fordelt på 30 bøger. Hvert bind behandler stednavne i et geografisk afgrænset område af Danmark, typisk i form af et amt eller et herred, og med de 27 bind er godt to tredjedele af det nuværende Danmark blevet toponomastisk behandlet. Opgaven er således langt fra fuldbragt endnu. Alligevel vil vi på Arkiv for Navneforskning tillade os en pause i det fortsættende redaktionsarbejde for at fejre det nu hundrede år gamle bogværk med nærværende jubilæumsskrift. *Danmarks Stednavne 100 år* er en antologi bestående af tolv artikler, der alle er skrevet af forskere, som på den ene eller anden måde har arbejdet nært med *Danmarks Stednavne*.

Artikelrækken indledes af en af seriens nuværende redaktører, Rikke Steenholt Olesen, som i artiklen “Individ og kollektiv – At løfte *Danmarks Stednavne*” gør rede for værkets redaktionelle historie med primær fokus på perioden 1922–1951, hvor arbejdet udførtes under en fælles redaktionsgruppe, men med stadig mere individuelle tendenser. En anden af de nuværende redaktører, Johnny Grandjean Gøgsig Jakobsen, beskriver, hvordan formen i værket har ændret sig i den hundredårige periode ved at vise, hvordan bind 1 om “Samsøs Stednavne” ville have set ud, hvis den var blevet lavet i dag. Bent Jørgensen, der har forestået udgivelsen af syv bind af serien i perioden 1988–2013, påpeger i sin artikel “Huller i osten” nogle mangler i Samsø-bindet og søger bl.a. at identificere et hidtil overset middelalderligt belæg på den samsiske sogneby *Brottrop*. Siden dansk navneforsknings begyndelse har man kendt værdien af at sammenligne det danske materiale med det skandinaviske navnemateriale fra vikingetidens England. Gillian Fellows-Jensen, der i en menneskealder har forestået arkivets Danelagen-samling, giver i sin artikel et meget personligt eksempel på sådanne komparative stednavnestudier med eksemplet

Onsbjerg på Samsø og Roseberry Topping i Yorkshire. Den samsiske stednavnesektion rundes af med en artikel af Birgit Eggert, der også indgår i den nuværende redaktion, hvor hun tager ønavnet *Samsø* op og påviser en sproglig navneforbindelse til andre større jyske øer som Als, Mors og Læsø.

Herefter følger en sektion med tre artikler, der alle omhandler personnavne på Samsø. Lars-Jakob Harding Kællerød beskriver i sin artikel hvordan brugen af mellemnavne gradvist blev indført på Samsø i det 18. og 19. århundrede. Martin Sejer Danielsen belyser med nogle konkrete samsiske eksempler, hvordan det ved nye lovmæssige tiltag i 1904 og 1905 blev udbredt at antage hidtidige kaldenavne som officielle efternavne. Og Michael Lerche Nielsen gennemgår i sin artikel hvordan visse sådanne nye efternavne har haft særlig udbredelse på Samsø, som f.eks. *Kornmaaler*.

I jubilæumsskriftets tredje sektion forlader vi Samsø og vender tilbage til værket *Danmarks Stednavne*, der her belyses ud fra forskellige vinkler. Susanne Vogt giver et grundigt portræt af korttegneren Iver Ellung, der i årene 1786–1809 producerede en lang række konceptkort til Videnskabernes Selskab, der i dag er en væsentlig kilde til vort kendskab til historiske stednavneformer. Bente Holmberg tager i sin artikel et gensyn med en særlig stednavnetype bestående af navne med forleddet *Snekke*-, hvoraf der siden hendes første behandling af emnet i 1990'erne er dukket flere navne op. Sofie Laurine Albris og Anders Pihl påviser i deres fælles artikel, hvordan man med arkæologisk og naturgeografisk viden kan revurdere en del af stednavnetolkningerne for Bornholm, hvilket formentlig også vil gælde andre steder. Og endelig giver Peder Gammeltoft, der også fortsat bidrager til redaktionsarbejdet, en opskrift på hvordan fremtidens digitale udgivelsesarbejde i stednavneforskningen med fordel kan gøres – samt hvilke faldgruber man skal være sig for.

Afslutningsvis har Birgit Eggert samlet en bibliografi for *Danmarks Stednavne*, hvor de enkelte bind dels er oplistet i oversigtsform, og hvor hun dertil har samlet en litteraturoversigt over anmeldelser og andre redaktionelle oversigtsartikler om vort jubilerende bogværk.

Fra redaktionen skal lyde en stor tak til de anonyme fagfællebedømmere, samt til Gillian Fellows-Jensen for hjælp til summaries.

God læselyst – og tillykke til fødselaren.

Birgit Eggert og Johnny Grandjean Gøgsig Jakobsen
København, december 2022